

PORTE AKADEMİK

Sayı: 7 / Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi

**Kemençe
Özel Sayısı**

/

**Kemençe
Special Issue**

PORTE AKADEMİK

Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi/
Journal of Music and Dance Studies

Sayı/Volume: 7

Kemençe Özel Sayısı/
Special Issue on Kemençe

Uluslararası Hakemli Süreli Yayın/
International Periodical

İTÜ TMDK Adına Sahibi/Registered

Adnan Koç

Genel Yayın Yönetmeni/ Executive Director

Şehvar Beşiroğlu

Yayın Yönetmenleri/Editorial Directors

Bülent Aksoy

Nermin Kaygusuz

Yayın Koordinatörü/Coordinator

Bülent Aksoy

Nermin Kaygusuz

Teknik Yönetmen/Technique Director

E. Şirin Özgün

Editörler/Editors

Belma Kurtişoğlu

Merve Eken Küçükaksoy

Gözde Çolakoğlu Sarı

Gonca Girgin Tohumcu

Yayın Kurulu / Editorial Board

Şehvar Beşiroğlu
Münir Nurettin Beken
Nilgün Doğrusöz
Walter Feldman
Songül Karahasanoğlu
Can Karadoğan
Nermin Kaygusuz
Adnan Koç
Belma Kurtişoğlu
Firat Kutluk
Claire Levy
Irene Markoff
Serpil Murtezaoğlu
Nihal Ötken
Erol Parlak
Helen Rees
Gözde Çolakoğlu Sarı
Martin Stokes
Nail Yavuzoğlu

Hakem Kurulu/Referees

Yücel Açın
Bülent Aksoy
Cihat Aşkın
Şehvar Beşiroğlu
Tunç Buyruklar
Nermin Kaygusuz
Neva Özgen
Panagiotis C. Poulos
Ayhan Sarı
Gözde Çolakoğlu Sarı
Hakan Şensoy

Yazışma Adresi / Contact

İTÜ TMDK
İdari Bina, Maçka Kampüsü, 34657
Phone nm: +90 212 248 90 87/119
Fax: +90 212 240 27 50
e-mail: porteakademik@gmail.com

Kapak ve İç Tasarım/Cover and Graphic Design
Cenkler Matbaa

Baskı/Print
Cenkler Matbaa
www.cenkler.com

ISSN: 2146-2453

**PORTE AKADEMİK
KEMENÇE ÖZEL SAYISI
/**

**PORTE AKADEMİK
KEMENÇE SPECIAL ISSUE**

**Uluslararası Cüneyd Orhon Kemeñçe Sempozyumu Bildirileri
1 - 3 Aralık 2010**

/

**Proceedings of the Cüneyd Orhon International Kemeñçe Symposium
1 - 3 December 2010**

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

<i>Önsöz</i> <i>Bülent Aksoy, Nermin Kaygusuz</i>	7
<i>Sunuş</i> <i>Nermin Kaygusuz</i>	9
<i>Açılış Konuşması</i> <i>Bir Portre: Cüneyd Orhon, Kabına Sığmayan Bir Saz: Kemeñçe</i> <i>Bülent Aksoy</i>	12
<i>Karadeniz Kemeñçesinde İcra Farklılıkları:</i> <i>Görelle Çevresinin Çiftetelli Havaları ve Taksimleri</i> <i>Abdullah Akat</i>	27
<i>Kemeñçe Eğitiminde Metodoloji Sorunu</i> <i>Aslıhan Eruzun Özel</i>	36
<i>Geleneksel Türk Müziğinin Kemeñçe Konulu İlk Yazması</i> <i>“Asri Kemeñçe-1926” Öyküsü ve Damla Kemeñçeye Geliştirimci Bakış</i> <i>Ayhan Sarı</i>	43
<i>Alto Kemeñçe Üzerine Bir Değerlendirme</i> <i>Ayşegül Kostak Toksoy</i>	52
<i>Teke Yöresinde Kemeñçe Benzeri Çalgılar</i> <i>Beste Esen</i>	62
<i>Armudi Kemeñçe: Farklı Toplumlar, Farklı İşlevler ve Farklı Sosyal Kimlikler</i> <i>Gözde Çolakoğlu Sarı</i>	66
<i>Popüler Müzikte Kemeñçenin Yeri</i> <i>Hatice Dođan Sevinç</i>	80
<i>Anadolu’da Görülen Armudi Formdaki Yaylı Halk Çalgıları</i> <i>Kadir Verim</i>	84
<i>Cretan Lyra in Performance</i> <i>Kevin Dawe</i>	89

<i>Kemençede Ses ve Tel Meselesi</i> Lale Akay Umul	98
<i>Eşlikte Örnek Alınacak Bir Kemençeci: Cüneyd Orhon</i> Nilgün Doğrusöz Dişiaçık-Togay Şenalp	104
<i>Bestecilik ve İcracılıkta Kemençeye Uygulanan Çağdaş Teknikler</i> Onur Türkmen	109
<i>İki Kemençe ve Piyano İçin İlk Bir Çağdaş Yapıt</i> Ozan Yarman	118
<i>From the Meyhane to the National Radio: The Kemençe as a Metaphor of Cultural Change and Musical Creativity in Turkish Classical Music</i> Panagiotis Poulos	126
<i>Cüneyd Orhon'un Kemençe İcrasının Özellikleri</i> Sercan Halili	137
<i>Succinct Historical View of Kamanche and Recommendation of A New Method To Design It By Using The Golden Section</i> Shahab Khaefi, Mitra Jahandideh, Ahanali Jahandideh, Masoud Khaefi	148
<i>Kayhan Kalhor And His Influence On Iranian Kamancheh Players</i> Somayeh Ghazizadeh	155
<i>Hüseyin Saadettin Arel'in Kemençe Beşlemesi</i> Tunç Buyruklar	160
<i>Kemençe İçin Yazılmış Çağdaş Eserler</i> Yelda Özgen Öztürk	165
CÜNEYD ORHON PANELİ Oturum Başkanı: Nilgün Doğrusöz Dişiaçık Katılanlar: Nevzat Atılığ, Sadun Aksüt, Necdet Varol, Necati Giray	171
KATALOG FOTOĞRAFLARI	183
SEMPOZYUM BİLDİRİLERİNE AİT KAYITLAR (CD) - Cüneyd Orhon'un Hayatı - Nilgün Doğrusöz Dişiaçık-Togay Şenalp bildiri dinletisi - Onur Türkmen bildiri dinletisi - Ozan Yarman bildiri dinletisi	

ÖNSÖZ

Porte Akademik dergisinin bu özel sayısı İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Çalgı Bölümü'nce 1- 3 Aralık 2010 tarihlerinde düzenlenen Cüneyd Orhon Uluslararası Kemençe Sempozyumu'nda verilen bildirilerin metinlerini bir araya getiriyor. Bu sempozyum gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde konusundaki ilk bilimsel toplantı olması bakımından özel bir önem taşıyor. Verilen bildirilerde armudi kemençenin yanı sıra kemençe benzeri çalgılar da ele alınmış, böylece kemençe konusu geniş bir çerçevede, kapsamlı bir biçimde işlenmiştir.

Sempozyum kemençe üstadı Cüneyd Orhon'un adını taşıyor. Verilen bildirilerden bazıları onun kemençeye ve musikiye katkılarını ele alan çalışmalardı. Bunun yanında kendisini çok yakından tanıyan meslektaşlarının katıldığı bir de panel düzenlenmişti; bir sohbet havası içinde geçen bu panelin konuşmaları ile Cüneyd Orhon'un çaldığı kemençelerin resimlerini de içeren bir kemençe katalogunu bu sayıya ekledik.

Musiki araştırmalarının belgelenmesinin önemi tartışılmaz. Kemençe konusunda uzman ve araştırmacıların çalışmaları bu özel sayının yayımlanmasıyla geleceğe kalmış oluyor; bu bakımdan son derece seviniyoruz. Derginin yayımlanmasını sağlayan konservatuvar müdürü sayın Prof. Adnan Koç'a ve yanında emeği geçen bütün çalışma ekibine teşekkür ederiz.

Bülent Aksoy - Nermin Kaygusuz

SUNUŞ

Nermin Kaygusuz*

Bu sempozyum Türk musikisinin vazgeçilmez çalgılarından biri olan kemençeyi ele alarak, her yönüyle incelemek ve yetiştirdiği büyük kemençe icracılarından biri olan Cüneyd Orhon'u anmak, onun kemençeye ve musikiye katkılarını tartışmak üzere düzenlendi. Sevgili hocama vefa borcumu bu vesileyle kısmen de olsa ödemiş olmanın huzuru içindeyim. İsterdim ki bu sempozyumu o yaşarken düzenleyebilseydik... Eminim, çok seviniirdi. Bizler, ne yazık ki, seçkin sanatçıları, seçkin insanları yaşarken değerlendiremiyoruz.

Ülkemizde Türk musikisinde kullanılan bir çalgı adına ilk kez bir sempozyum düzenleniyor. Hem de uluslararası bir sempozyum. Bunun hazzı içindeyiz. Daha önce ulusal düzeyde bir sempozyum da düzenlenmiş değildi. Peki, neden kemençe? Çünkü kemençe çok hareketli, adeta yerinde duramayan kıpır kıpır bir saz. Bilindiği gibi, musikisin gelişmesiyle birçok çalgı ya tamamıyla silindi ya da kullanılma sürecinde gitgide kayboldu. Kanun, tanbur, ud gibi birçok çalgı da kendini, gelişen musikisin şartlarında yeniledi. Ama bunların içinde en çarpıcı yapısal gelişmeyi kemençe gösterdi. İki telli iken üç, daha sonra da dört telli oldu kemençe.

Cüneyd Orhon yüzünü batıya çevirmiş olan ama ülkesinin geleneğinden de kopmamış bir sanatkar ve bir aydıdı. Verdiği ürünlerle ve fikirleriyle ileriye gören, ufku geniş, geleceğe doğru bir açıdan bakan çok önemli bir icracı ve musiki adamıydı. Cüneyd Orhon ciddiyeti, disiplini ve mükemmeliyetçiliği ile tanınmıştır. İnsanlar kendi kişiliklerinin kurbanı olurlar bazen; nitekim onun bu karakteri çok değerli bir icracı, iyi bir yönetici ve çok iyi bir eğitmen olmasını sağlamasına karşılık, başladığı birçok değerli çalışmanın ortaya çıkmasını engellemiştir. Bunlardan biri iki ciltlik "Türk Musikisi Repertuarı" kitabıdır. Bu kitabın notalarını defalarca gözden geçirdiği halde son bir defa kontrol etmeden bastırmak istemedi, ama buna da maalesef ömrü yetmedi. Kitabın bu şekliyle basılmamasını vasiyet etmişti. Onun bu mükemmeliyetçiliği yüzünden önemli bir eser daha Türk musiki dünyasına ulaşamamış oldu.

Geniş bir nota koleksiyonu vardı. Cüneyd Bey hayatı boyunca binlerce notayı kendi eliyle yazmıştır. Estetik ölçülere uygun, çok güzel bir nota yazısı vardı. Nota yazımında repertuvardaki eserlere son derece sadıktı. Ezberinde binlerce eser olmasına rağmen her eserin notasını bir edisyon kritikten geçirir, yani her notanın bütün güvenilir kaynaklarını bulur, bunları tek tek inceler, bir karara vardıldıktan sonra, kararının objektifliğini göstermek için, söz konusu kaynakların künyesini çalışmasına mutlaka eklerdi. Çok çalışkan bir insandı. Kendisini masasında çalışırken görmediğim günlerin, saatlerin sayısı çok azdır.

* Prof. İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı

Şüphesiz, onun kemençeye ve Türk musikisine en büyük katkısı, Hüseyin Sadettin Arel'in dört telli kemençe fikrini 1976'da Konservatuvar'ın açılışıyla birlikte hemen uygulamaya koymasındır. Bir çalgının tarihinde çok önemli bir gelişmedir bu.

Bu olgu üç telli kemençeye bir dördüncü tel ilavesinden ibaret bir şey değildir. Niceliksel değil, niteliksel bir olgudur. Bunun yanında ve daha önemli olarak, bütün modern çalgılarda olduğu gibi, beşli aralıklarla dengeli bir akort sistemi, tel boylarının eşitlenmesi ve simetrik pozisyon imkânının doğması, ses sahasının genişletilmesi gibi niteliksel bir değişim söz konusudur burada. Özetle, bu güzel sazı, onun tınısını, rengini, tadını kaybettirmeden yenileştirmek ve zenginleştirmek yolunda atılmış bir adımdır bu.

Cüneyd Orhon gerek kemençede, gerekse genel olarak musikide hep arayış içinde olan bir sanat adamıydı. Yeni tatlar, yeni lezzetler peşinde olmuştur hep. Ömrü boyunca, Türk musikisinin kendini aşması, çağın şartları içinde kendini yeniden üretmesi özlemini duymuştur. Kemençeye getirdiği yenilik de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Öte yandan Cüneyd Orhon Türk musikisi geleneğine ve çalgılarına da son derece bağlıydı. Başkaları gibi o da 'kökü mazide olan bir âti'yi ideal olarak benimsemişti. Kendisi dört telli kemençe çalıyor diye üç tellinin bir kenara bırakılmasını asla düşünmedi. Her zaman şu sözü söylemiştir: "Üç telli kemençe bizim kültürümüzün bir parçasıdır ve muhakkak yaşatılmalıdır".

Birden fazla kemençenin çalacağı orkestralarda bir yay disiplini gerekliydi. Bunun gerçekleşmesi için kemençede yay bağı fikrini ilk defa o işledi. Musiki hayatının otuz beş senesini üç telli kemençe çalarak geçirmişti. Ama geleceğin musikisinde dört telli kemençenin önem kazanacağına inanıyordu. "Bunu belki ben göremeyeceğim, ama sizler göreceksiniz, zaman beni haklı çıkaracak," demişti.

Cüneyd Orhon konservatuarda ilk defa dört telli kemençe eğitimine la = 440, yani diyapozon akorduna göre başladı, fakat öteki çalgıların ve konservatuvar programı bolahenk düzenine göre olduğu için, ilk öğrencisi olan Fatma Üniter icrada çok yalnız kalmıştı. Bakınız, bugün yıllar sonra, konservatuvarımızda la = 440 frekans akorduna geçilmesi için başlatılan çalışmalar vardır; otuz dört yıl önce bunu uygulamış olması, onun ne kadar ileri görüşlü bir musikici olduğunu gösterir.

Cüneyd Orhon kişiliği son derece güçlü bir insandı. Kemençeyi ilk kez bir popüler ezgi olan 'Dağlar Dağlar' türküsünde kullanmıştır. Toplumumuzda pek bilinmeyen kemençeyi böyle bir çalışmada kullanması onun bu güçlü kişiliği ve cesaretinin bir örneğidir. Özgüveni olan bir insandı hocam, o popüler ezginin çalınmasına katılırken bütün tutucu çevreleri karşısına aldı, bütün katı eleştirileri göğüsledi. Ayrıca, toplumda yeterince tanınmayan kemençeyi popüler bir musiki parçasında kullanarak kitlelere tanıtmaya gibi bir işlevi de yerine getirdi. O, günümüzde 'sanatçı' diye anılan birçok magazin kuklasının aksine, kendisinden söz ettirmeyi hiç düşünmedi, sevmedi böyle şeyleri, mesleğinin ve sanatının hazzıyla mutlu olmakla yetindi. Bugün pek çok kimse 'Dağlar Dağlar' türküsünü bu kadar üne kavuşturan, bu kadar sevdiren nağmelerin Cüneyd Orhon'un kalemiyle notaya alındığını ve çalındığını bilmez.

Hocam ömrünün son on yılını dört telli kemençe için metot yazmakla geçirdi. Her çalışmada o metodu defalarca çaldık ve gözden geçirdik. Bence o metot yıllar önce tamamlanmıştı, ama o burada da mükemmeliyetçiliğinin kurbanı oldu, metodun bitirilmesi, yani son noktanın konması çok zaman aldı. Tamam, bitti dedikten sonra yayımlatma çalışmalarına başlamıştı, fakat bu kadar hacimli bir metodu bu piyasa şartlarında basmayı yayıncılar göze alamadı. Kısacası, çok arzu ettiği halde bu metodun yayımlandığını göremedi. Geçen yıl müdürlüğümüz konservatuvarın bir yayını olarak metodu bastırma kararı aldı, bu da akla gelmeyen bazı sebeplerle gerçekleşemedi.

Türk musikisi yaşayacak, daha önemlisi gelişecek, kemençenin de bunda bir payı olacaksa bu çalgının geliştirilmeye açık tutulması gerekir. Cüneyd Orhon ileri görüşlülüğüyle bunu çok önceden görmüş, görüşlerini musiki kamuoyuyla paylaşmıştır. Ama o, bütün 'ileri görüşlü' insanların kaderini paylaşmış, ömrü boyunca yeteri kadar anlaşılmamış, düşüncelerinin uygulama alanına tam manasıyla geçtiğini görememiştir.

Bu sempozyumda birçok ilk gerçekleşmiş olacaktır. Sadettin Arel'in kemençe beşlemesi ilk kez burada dinletilecektir. Yirmi yıldır icracısı olmayan çalgıların hayata kavuşturulması, doğaldır ki, tel, eşik, pik gibi sorunlarda bizi epeyce zorladı. Bu zorlukları Tunç Buyruklar ile aştık, kendisine teşekkür ederim. Ayrıca, ilk defa bir Türk çalgısı için bir katalog düzenlendi: kemençe katalogu. Çalgıların künyesinin tesbiti, resimlerinin çekilmesi hiç de kolay olmadı. Yücel Açın ile Behram Torumtay'a bu konudaki katkıları için teşekkür ederim. Ayrıca, yine ilk defa bu sempozyum için Sadettin Arel ile Zühtü Tinel'in Asri Kemençe isimli kitabını yayıma hazırlayan ve Cüneyd Orhon'a ithaf eden Ayhan Sarı'ya, sempozyum eş başkanı meslektaşım Gözde Çolakoğlu'na, ayrıca sempozyum hazırlıkları sırasında karşılaşılan çeşitli zorluklara benimle beraber bütün iyi niyetleriyle gayretle çalışan düzenleme kurulundaki öteki değerli arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Bu maddi zorlukların yanında, yirmi yıl öğrencisi olduğum hocamı hatırlamak ve o günlere dönmek benim için hem hüzünlü bir yaşantı, hem de tatlı bir heyecandı. Maddi bakımdan biraz daha rahat olabilseydik, yurt dışından daha çok sayıda uzman davet eder, en azından ânında çeviri işini çözebilirdik. Bize desteğini esirgemeyen müdürümüz Cihat Aşkın ile yardımcısı Şehvar Beşiroğlu'na, [dönemin müdür ve müdür yardımcıları] Türk musikisi projelerine her zaman destek olan ve bunları açtığı kültür merkezlerinde gerek çalgı eğitimi, gerekse konser, atölye çalışmaları ile uygulayan Küçükçekmece Belediye Başkanı Aziz Yeniay'a ve bu sempozyum kitabının basılarak kalıcı olmasını sağlayan Sarkuysan A.Ş yetkililerine teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Sempozyuma yabancı ülkelerden katılan misafirlerimiz var. Onlara hoş geldiniz diyor, hepsine başarılar diliyorum. İnanıyorum ki, bu üç günde bildiri sunacak olan uzmanlar, araştırmacılar ve icracılar kemençe konusunda yeni açılımlar getirecek, yeni pencereler açacaklardır. Bütün katılımcılara, hepimize teşekkür ederim.